

szik, és csak akkor érzi, hogy jót és jól cselekszik, ha kötelességét teljesíti. Értékvesztő a rezignált, aki csak elemi kötelezettségeire szorítkozik, hogy ne érje csalódás. A cinikus, aki lekicsinyli a magasabb értékeket. Fájdalommal teli, aki az érték nagyságát csak az áldozaton tudja lemérni. A stréber, aki látszólag a jót akarja, de belül azt, hogy másoknak rosszabb jusson... A pluralizmus választási lehetőséget jelent, az pedig nem feltétlenül zavar, hacsak nem a bőség zavara. Értékzavarról akkor beszélhetünk, amikor nem tudunk választani, mert összerosódnak az értékek". Hogy mindenki az érdekeinek megfelelő értéket választhassa, toleranciára van szükség. A többféleség elfogadhatóvá válását a türelem segíti elő.

Gyerekek és ifjak tapasztalják, hogy a társadalom rétegeiben, csoportjaiban heterogének az érdekek, az értékek választása is eltérő. Iskolán belül is megjelennek a más-más igényt kielégítő értékek. A különböző értékek ellentétesek, az eltérés maga is érték, tolerancia birtokában ezek megérthetők és elfogadhatók. Az eltérések kulturált kezelése nevelés kérdése, arra készíteti a tanulókat, hogy egyeztessék össze saját nézeteiket és cselekedeteiket mások nézeteivel és cselekedeteivel. Alapkövetelmény, hogy a tevékenységben mindvégig jelen legyen a tisztelet. Lóránd Ferenc írja: „Ha a pedagógus (a tantestület) fokozottan érdekeltté akarja tenni a gyerekeket saját viszonyaik alakításában, ha ez alapként hatja át az iskolát, akkor ennek rengeteg változata lehetséges. De nem lehetséges az olyan innováció, mely a vak engedelmesség technológiájának fejlesztésére irányul”. A nevelés biztosítja, hogy a diákok nem lesznek csupán értékelőfogadók, hanem eltérő értékeket ismerve maguk választják ki saját értékeiket. A türelem készítheti a tanulókat a mérlegelésre, a döntésre és az önállóságra. A gyerekek és az ifjak érdeke valósul meg az önálló értékválasztásban.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Márai Sándor: Füves könyv, Copryvit by, Bp., 1946. 145. p.
Alain: Elmélkedések, Műhely, 1992/1. sz. 4. p.
Vigília: 1993/1.sz. 65.p.
Bayer József: A türelem esélye és a békétlen átmenet, Kritika, 1990/9. sz. 7. p.
Azary Béla: „Őh remélj, remélj egy jobb hazát!”, A tanító, 1990/1. sz. 1. p.
Lukovich Tamás: Demokrácia, településtervezés, Építészeti Szemle, 1992/2. sz. 274. p.
Pócze Gábor: Toleráns iskola, Iskolakultúra (társadalomtudomány), 1993/10. sz. 73-75. p.
Forgas, P.J.: A társas érintkezés pszichológiája, Gondolat K., Bp., 1989. 217-220., 228. 229. p.
Nyíri Tamás: Az ember a világban, Pedagógia és Minőség, 1980/5. sz. 4. p.
Maróti Sándor: A műveltségkép alakulása, Holnap, 1993/2. sz. 43. p.
Márton József: Karrier – tegnap és ma, Vezetéstudomány, 1992/4. sz. 36. p.
Kamarás István: Íme az ember!, Oktatókutató Intézet, Educatio 12., Bp. 1990. 238-239. p.
Lóránd Ferenc: A kísérlet és az innováció szerepe a pluralista oktatásügyben, Új Pedagógiai Szemle, 1991/7-8. sz. 16-17. p.

DR. H. TÓTH ISTVÁN
Tanítóképző Főiskola
Kecskemét

Tények, adatok, összefüggések az olvasásra szánt órákról

Az irodalomról sokan, sokféleképpen vélekednek. Mi – másokkal együtt – nevelésszociológiai aspektusból azt valljuk, hogy „az irodalom az ember alanyi szükségleteinek (élményszükségletének és információsükségletének) kielégítését szolgálja anélkül, hogy valóságos (esetleg

veszélyes) eseményeknek lenne részese, mivel az irodalom a valóság mása, fikció (szépirodalom) vagy eseteleírás (tényirodalom).” (1)

A fenti gondolatot úgy is értelmezhetjük, hogy az irodalom a személyiség fejlődését segíteni képes, ha az olvasási élmények kialakítják az olvasás szeretetét, és ebből kiindulva az ember valóban szívesen olvas, keresi és meg is teremti az olvasás lehetőségét. A hipotézisünk megfogalmazását követő kutatások, vizsgálatok, összefüggés-feltárások egyértelműen igazolják: az *irodalmi felkészültség olvasásszeretete*ből, az *irodalmi befogadóképesség* folyamatos fejlesztéséből, az *olvasottság* mértékének növeléséből, a gondolkodás fejlődését segítő *irodalmi képességekből*, továbbá az egyéni *irodalmi tudatból* felépülő pszichikus rendszer. Így válhat világossá mindannyiunk számára, hogy az *irodalomtanítás lényegében annyit ér, amennyi tanulót sikerül rákapnani az olvasásra, illetőleg olvasó felnőtté nevelni.*

Az olvasásfejlesztő irodalomtanárnak sokféle tevékenységet kell gyakoroltatnia a sokféle készségi szintű, a sokféle szociokulturális adottságú olvasóval a helyes időarány figyelembevételével. Fel kell mérnie a pedagógusnak: mit nem tud a gyermek, mi a serkentőleg ható, a lemaradásból kiemelődő többlettudása, majd ezek ismeretében lehet megtervezni a hátránykompenzáláshoz, illetőleg a tehetséggondozáshoz szükséges feladatokat, tennivalókat. Az értelmes, tudatos, az önművelést segítő olvasás elsajátításának szintjéig, majd folytonos, szakadatlan műveléséig hosszú út – egy olvasmányokban bővelkedő életút vezet. Mi, *pedagógusok és szülők* csak akkor szeretettjük meg az olvasást gyermekeinkkel, ha *a gyermekekkel együtt* komolyan vesszük az *olvasástanulást* sokszor fáradságos óráit, a *könyv-, könyvtárhasználati* ismeretek elsajátítását, az igényesség növelhetőséget az *olvasásszokás* formálásában, a személyes *példamutatást az olvasás vonatkozásában* is. (2)

Az irodalmi felkészültség fejlesztéséhez tények, adatok, továbbá összefüggések ismerete kell. Dolgozatomban olyan, a mindennapi adatelemzést segítő vizsgálatot mutatok be, amely kapcsolódókat, támpontokat jelenthet a beosztott nevelőknek – pedagógustársaimnak – az olvasásszokás kialakításában és/vagy megszilárdításában.

A közelmúltban jelentős segítséget kaptam a kiskunhalasi Fazekas Gábor Általános Iskolától, a Szűcs József Általános Iskolától, valamint a Kiskunhalasi Általános Művelődési Központ általános iskolájától, továbbá a Mélykúti Általános Iskolától és a Jánoshalmi Általános Iskolától adatgyűjtésre. Ezúttal is köszönöm, hogy betekintheztem felelősségteljes olvasásszokást formáló pedagógiai programjaikba, illetőleg megismerkedhettem a jövő olvasóit gondosan fejlesztő, új utakat kereső kollégákkal is.

A következő kérdésekre válaszoltak a gyermekek:

1. Szeretsz-e olvasni?
2. Mit szeretsz olvasni?
3. Mennyi ideig olvasol naponta (kb.)?
4. Szüleid olvasnak-e?

Lássuk az *ötödikesekről* tájékoztató adatokat!

Iskolák	1. Szeretsz-e olvasni?		
	igen	nem	néha
A kiskunhalasi iskolák (451 fő – 100%)	327 – 72,5%	93 – 21,0%	31 – 6,5%
A vidéki iskolák (171 fő – 100%)	126 – 73,7%	31 – 18,1%	14 – 8,2%
Együtt: 622 fő	453 – 72,8%	124 – 19,9%	45 – 7,3%

Mit szeretsz olvasni? (műfajok)	Iskolák		Adatok együtt (622)
	Kiskunhalasiak (451 fő – 100%)	Vidékiek (171 fő – 100%)	
a) regény	174 – 38,6%	56 – 32,7%	230 – 37,0%
b) tud.-fantasztikus	97 – 21,5%	37 – 21,7%	134 – 21,5%
c) mese	63 – 14,0%	42 – 24,6%	105 – 16,9%
d) vers	28 – 6,2%	19 – 11,0%	47 – 7,6%
e) újság	81 – 18,0%	17 – 10,0%	98 – 15,7%
f) más	8 – 1,7%	–	8 – 1,3%
Együtt	451 – 100,0%	171 – 100,0%	622 – 100,0%

Tekintsük meg az adatgyűjtésbe bevont 622 ötödikben tanuló diák olvasmányjegyzékét! Ez a lista azokat az olvasmányokat rögzíti, amelyeket legalább 10-10 gyermek feltüntetett cím szerint is a második kérdésre válaszolván.

Abigél
A fantasztikus nagynéni
A három testőr
A kalózhajó
A kék Liliom
A két Lotti
A kis herceg
A kőszívű ember fiai
Álarcosbál
A láthatatlan légió
Alexandros
A lovagok titka
A névtelen vár
A nyolcadik utas: a halál
A Pál utcai fiúk
Arany János balladái
A tizennyolcadik születésnap
A 15 éves kapitány
A vadon szava
Az elveszett cirkáló
Az olajkirály
Bell és Sebastiane
Bogács
Bórhárisnya
Búvár zsebkönyvek
Csutak és a szürkelő
Delfin könyvek
Édes mostoha
Egri csillagok
Fekete kalóz
Gézungúzok a Balatonnál
Gyermekrablás a Palánk utcában
Háború a vadonban
Hajónapló
Hetvenhét magyar népmese
Hihetetlen történet

Hu
Huckleberry Finn
Ida regénye
Isten rabjai
Két szekér arany
Kincskereső kisködmön
Koldus és királyfi
Komáromi fiú
Kökény kisasszony
Lassie hazatér
Láthatatlan ember
Légy jó mindhalálig
Nagymama képeskönyve
Nyomkereső
Nyomorultak
Nyolcvan nap alatt a Föld körül
Özönvíz
Pizskos Fred, a kapitány
Princesz
Robinson
Régi magyar mondák
Robin Hood
Salamon király kincse
SOS, Titanic!
Szebeni fiúk
Szent Jupát a világ végén
Tarzan
Timur és csapata
Tíz kicsi néger
Tollaskígyó fiai
Tüskevár
Twist Olivér
Vadölő
Világszép nádszál kisasszony
Winnetou.

A viszonylag olvasottabb művek között találtam még ezeket is:

A vérfarkas éjszakája	Csilicsali Csalavári Csalavér
Az állatok nagy képeskönyve	Kalevala
Az aranyember	Lármás vizek
Az eltáncolt papucskok	Minden napra egy kérdés
Az erdei házikó	

A fenti adatok ismeretében feltárulnak azok az *olvasmánykategóriák*, amelyek iránt vonzód-
nak mai olvasóink a 10-11 évesek körében:

állatokat bemutató írások	krimik
családtörténetek	mesék
fantasztikus témájú írások	történelmi regények
gyermekről szóló művek	útikönyvek
indiánregények	

Figyelemre méltóak az *értékítélet-motívumok* is. Ezeket a következő évfolyamo(ko)n a mű-
ismertetés, kritika műfajok tanításakor is hasznosíthatjuk:

érdekes	összefogásra tanít
fordulatos cselekményű	szeretem a kalandokat
humoros	szeretem a meséket
izgalmas	szomorú, de jó történet
jó	tanulságos
kalandos	veszélyes kalandokról ír
kedvesek a szereplők	vidám
megható	+ egyéb.
mulatságos	

Az *egyéb* csoportba a következők kerültek:

elgondolkodtató	nem lehet abbagyni ennek a mesének
félelmetes	az olvasását
harcos	szép mesék vannak a könyv lapjain
küzdésre tanít	unaloműző
más is élje át azokat az izgalmakat, ame- lyeket nekem nyújtott a regény	vicces.

Ismerkedjünk meg az úgynevezett *időadatokkal* is, vagyis feltárul előttünk, hogy a vizsgálat
(adatgyűjtés) idején mennyit olvastak mind a gyermeket, mind a szüleit, a kérdés szerint napon-
ta, illetőleg általában.

Mennyi ideig olvasol naponta?	Iskolák – fő		
	kiskunhalasiak	vidékiek	együtt
10 perc körül	79	34	113
30 perc körül	263	87	350
1 óra körülbelül	82	39	121
1-2 óra körülbelül	27	11	38
Összesen	451	171	622

Iskolák	Szüleid olvasnak-e?			
	igen	nem	néha	együtt
Kiskunhalasiak	271 – 60,1%	36 – 7,9%	144 – 32,0%	451 – 100,0%
Vidékiek	95 – 55,6%	23 – 13,4%	53 – 31,0%	171 – 100,0%
Összesen	366 – 58,8%	59 – 9,5%	197 – 31,7%	622 – 100,0%

Megjegyzés: A fenti adatokkal csak és csakis tájékozódni kívántam. Semmiféle város-vidék ellentételtés nincs szándékomban!

Kérdőíves tájékozódásom eredményeiből és az „Olvasásfejlesztő irodalomtanítás”- programban közreműködő (végrehajtó, elemző, alkotó) pedagógustársakkal folytatott beszélgetésekből *arra következtethetünk, hogy az olvasás korszerű értelmezésével kapcsolatos szemléletváltás megindult, és jó úton haladó, biztató eredményekre jogosító mind a szülők, továbbá a gyermekek*

- gondolkodásában,
- szemléletében - beállítódásában,
- cselekedetében.

A konkrét tapasztalatok nyomán kiforró vélemények összességükben azt mutatják, hogy az olvasástechnika, az olvasásszokás, a könyv-, könyvtárhasználat készségének fejlesztésében kiemelt szerepet kapott:

1. az önművelési igény felkeltése és/vagy működtetése;
2. az olvasásszokást gondozó motívumoknak a személyiségbe történő beépítése;
3. a tanulók aktivitása, önállóságának kibontakoztatása, differenciált fejlesztése.

Az olvasásfejlesztő irodalomtanításban közreműködő pedagógustársaimmal együtt említettem feladataink között a legkülönbözőbb olvasástechnikákkal, a sokféle olvasmány-feldolgozó módszerrel, a könyv-, könyvtárhasználat bevált és új szokásaival történő rendszeres ismerkedést, elemzést, szükség esetén a bevaláspróbák elvégzését. Ezek a feladatok s tevékenységformák hozzájárulnak

- a verbális kommunikációs készségek alapozásához és/vagy fejlesztéséhez,
- az önművelés különféle módjainak kialakításához és/vagy gondozásához,
- az akarati tulajdonságok erősítéséhez.

Az olvasáshoz, a könyvhöz, a könyvtárhoz fűződő pozitív viszony kialakulása az egyén egész életére szól. Azon túl, hogy behatárolja a gyermek iskoláztatásának, ismeretszerző tevékenységének a sikerét, önművelési igény szintjének a növekedését, a későbbiekben körvonalazza a társadalomban elfoglalt helyét is.

A fentiek következtetéseképpen

Fontos megerősíteni a belső motívumok (érdeklődés, kíváncsiság, önbecsülés, erőpróba, értékkövetés, önkontroll, felelősségvállalás stb.) szerepét az olvasástevékenységben, továbbá a szövegfeldolgozó, a megértést és az újabb igényt felkeltő mozzanatokban, feladatokban. Sokkal több figyelmet és energiát kell fordítani:

- az elmélyült, szövegelemző olvasásra;
- az eseményeket, az érzelmeket mozgató okok keresésére;
- az összefüggések feltárására;
- az értelmes beszámolásokra;
- a hasznos és tanulságos beszélgetésekre;
- az értelmes vitákra. (3)

SZAKIRODALOM-JEGYZÉK

1. H. Tóth István - Gálosné Szűcs Emília: *Irodalmi felkészültség.* In: Nagy József (szerk.): *Fejlesztési követelmények, Iskolakultúra, Budapest, IV. 1-2: 35-38.p.*
2. H. Tóth István: *Olvasásfejlesztő irodalomtanítás* (doktori értekezés), Szeged, 1988.
3. H. Tóth István: *Egy korosztály irodalomértésének alakulása* (kandidátusi értekezés vizsgálati, adatgyűjtési szempontjai), Budapest-Kecskemét, 1993.